

מכות הבורא כתמרור אזהרה

דרור קליין

בפרשת לך לך, מסופר על כך שאברהם יורד למצרים יחד עם שרה אשתו. מחשש שיהרגו אותו המצרים, אברהם מספר כי שרה היא אחותו ולא אשתו. עקב כך נלקחת שרה לבית פרעה, אך אז לפי המתואר בפסוקים הבאים קורה דבר תמוה. פרעה לוקה בנגעים גדולים על גופו. מיד לאחר שבאים עליו הנגעים הוא קורא לאברהם ומאשים אותו בכך שאמר לו כי שרה היא אחותו ולא אשתו ובעקבות כך באו עליו הנגעים. אם נחשוב לעומקם של דברים, יעלו בראשנו שתי שאלות קשות:

א. היאך ידע פרעה שהנגעים שקיבל הם דווקא בגלל שרה? הרי הנגעים שקיבל יכולים להיות מכל דבר ולא דווקא מכך שלקח את שרה.

ב. מה היא אשמתו של פרעה? הרי פרעה קיבל לידו אישה כאשר ידוע לו שהיא איננה נשואה, מדוע פרעה נענש על לא עוול בכפו?

רש"י כותב במקום: "במין ראתן לקה, שהתשמיש קשה לו", דהיינו שכאשר בא פרעה לשכב עם שרה איננו יכל לעשות זאת מפאת נגעיו שהפריעו לו. עקב כך, הבין פרעה כי חטא כאשר לקח את שרה, וכי כנראה היא אשת איש.

על דרך זו כותב גם הרד"ק:

"ודרך הפשט כי פרעה פשפש בדעתו למה היו אלה הנגעים, וחשב כי שמא אשת איש היא, ושאל את שרי שתאמר לו האמת, ואמרה לו כי באמת אשת אברהם היא אלא מפחדה שלא יהרגוהו בעבורה אמרה: אחי הוא, לפיכך ויקרא פרעה לאברם"

אנו יכולים ללמוד רבות ממה שאומרים רש"י ורד"ק לחיינו. אנו לעיתים רבות עצובים ובוכיים על דבר שנראה לנו רע, על צרה זו או אחרת, ועל כך שהפסדנו כסף וכד'. אך, למעשה אנו מתעלמים כמעט באופן מוחלט מהסיבה שגרמה לזה. האם כאשר הפסדנו סכום כסף תהינו לעצמנו אם עשינו מעשה המנוגד לדרך התורה והישר בענייני ממונות? האם כאשר איבדנו חלילה את הפלאפון תהינו לעצמנו מדוע זה קרה?

זה מעין, "מידה כנגד מידה" אלא שכאן זו "מידה כנגד מידה שאינה גלויה לנו".

אנו נדרשים לגלות אותה, אנו נדרשים להתעלות על עצמנו ולהבין כי הקב"ה נתן לנו את "המידה כנגד מידה" כי זה התיקון שלנו, ע"י כך שנבדוק בתוככי עצמנו היכן נפלנו, היכן חטאנו ונתקן את עוונותינו.

יש בכך לימוד עצום, עונש שלאחר חטא אינו נועד כדי להכאיב לנו ולהעציב אותנו לחינם! זהו עונש שנועד לעוררנו להפסיק לחטוא! הקב"ה אינו רוצה ברעתנו, הוא אינו רוצה שנסבול לחינם, הקב"ה רוצה להאיר את עינינו, אך אנו בד"כ נותרים עיוורים למצב, מתעסקים בכאב הרגעי והגשמי במקום להבין כי זה מגיע ממקום רוחני וגבוה יותר.

עם כל זאת, נשארתי השאלה השנייה בעינה, שהרי פרעה לא ידע ששרה היא אשת אברהם, הוא בתומו ידע כי היא אחות אברהם ואם כן אין כל בעיה שהוא ייקח אותה לביתו, מדוע הקב"ה מענישו ככה סתם? ללא כל התראה וללא שפרעה ידע שהוא חוטא?

הרס"ג עונה על כך, שהקב"ה הודיע לפרעה בחלום או ע"י נביא כי הוא עומד להביא עליו ועל ביתו נגעים על כך שלקח את שרה ואף על פי כן עשה זאת פרעה. כך ניתן גם להבין מלשון "וינגע" - שעומד להביא עליו נגעים, אך עדיין לא הביא,

שאם הביא עליו הקב"ה נגעים ללא התראה וידיעה הרי שמידת הדין לוקה. (עפ"י נפתרת גם השאלה הראשונה, שהרי פרעה ידע ע"י הקב"ה או שליחו שהנגעים שבאו עליו הם בגלל שרה) כמו כן, אומר גם הכלי יקר, שבפני ההמון אמרה שרה לפרעה שהיא אחותו של אברהם, אך בצינעא אמרה לו שהוא בעלה, ואף על פי כן לקח אותה פרעה.

ניתן להבין את העניין גם ע"י פשט הפסוקים ותירוציהם של רש"י ורד"ק שהבאנו לעיל. אמת היא שפרעה חשב כי שרה היא אחות אברהם ולא אשתו, והאמין בכך בלב שלם, ואף על פי כן הביא עליו ה' נגעים גדולים, אלא שהיו אלה נגעים שימנעו מפרעה לשכב עם שרה ע"מ שיבין פרעה לבד את חטאו וע"י מחשבה והתבוננות ובדיקה נוספת ועמוקה ישים על לבו כי בכך שלקח את שרה הוא חטא ועקב זה הגיעו עליו הנגעים. בעקבות ההבנה הזאת יחזור בתשובה נכונה ועמוקה יותר. שהרי מתי התשובה נכונה וטובה יותר? כאשר מזהירים אדם שעומד לעשות חטא או כאשר הוא מבין לבד במה חטא, לאחר התבוננות עמוקה וחיפוש אמיתי? הרי ברור שההתבוננות עדיפה על האזהרה.

גם כאן עלינו להבין את עומק דברי רש"י ורד"ק, עלינו להבין כי לא תמיד יהיה את "המלאך השומר" שיזהיר אותנו לפני קיום עבירה. לפעמים עלולה חלילה לחול עלינו צרה זו או אחרת ללא כל הבנה מדוע זה קרה דווקא לנו. בדיוק שם, בנקודת המשבר, עלינו ללכת בדרך ההתבוננות ולהבין שעל אף שלא הותרנו או הוזהרנו, הקב"ה אוהב אותנו ורוצה כי נתבונן בנבכי נפשנו ונמצא את הפגם שלנו.

ישנו כלל ידוע במערכת המשפט הישראלית: "אי ידיעת החוק אינה פוטרת מעונש". גם בתורתנו הקדושה "פועל" חוק זה, העובדה שלא ידענו שאנו

עוברים על איסור מסוים לא פוטר אותנו מעונש. עלינו לשים לב כי העונש אינו בא רק כדי להעניש אותנו, אלא גם כדי ללמד אותנו מה עלינו לשנות בהתנהגותנו וכן שעלינו ללמוד את החוק וללכת לפיו בהמשך הדרך.

יוצא מכאן, שעלינו לחלק בין חטאים שבהם העונש מגיע כי האדם עשה עבירה גמורה, שההתבוננות איננה תועיל, כמו חטאים שחייבים עליהם סקילה וכד' ובהם העונש בא ככפרה לחטא, לבין חטאים שבהם העונש בא לעורר אותנו, לשנות אותנו ולחזק אותנו.

ניתן לראות את הכלל שעליו דיבר רש"י גם בבבלי, מסכת תענית, דף ט' עמוד א', שם דורשת הגמרא ורש"י את הפסוק ממשלי: "אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף ליבו" שכאשר אדם חוטא הוא מסלף את דרך חשיבתו כאשר מגיעים עליו פגעים. ו"על השם יזעף ליבו", שכועס ואומר מפני מה אירע לי פגע זה. כך שגם פה אנו רואים כי עלינו להסתכל על ה"פגעים" שאנו מקבלים ולהבין שהם לא סתם כך באו עלינו. אל לנו "להאשים" את הקב"ה, אלא עלינו לנסות ולהבין את הסיבה לכך שקיבלנו את זה.

בבראשית פרק מ"ב, פרשת מקץ, כאשר אחי יוסף חוזרים בפעם הראשונה אל אביהם מתגלה הכסף שיוסף החביא בשקי האחים ומתבהר להם כי הם נכנסו לצרה גדולה בעקבות זה. מה אמורה להיות תגובתם? הם אמורים להבין כי מה שקורה להם הוא עונש על כך שהם מכרו את יוסף אחיהם ולכן הקב"ה מביא עליהם את הצרה הזאת. אך מהי תגובת אחי יוסף? "ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה א-לוקים לנו?" הם אינם מבינים כי הצרה שנופלת עליהם היא מכיוון שהם מכרו את יוסף, וכי רק כאשר יבינו כי חטאו ויודו ויצטערו על

חטאם, ויתקנו את מעשיהם יפסיקו צרותיהם, והם אף יהפכו להיות גדולי האומה, שניים עשר השבטים של עם ישראל.

משל, לאבא הלוקח את בנו הקטן, התינוק, אל האחות ע"מ לקבל חיסון. מיד כשנכנסים האב ובנו לחדר האחות מבין התינוק את גודל צרתו ומתחיל לייבב בבכי. אביו הרי כל כך רוצה להסביר לו שהכאב שהוא כואב אמנם עומד להכאיב לו לזמן מה, אבל זה יחזק אותו לעתיד ויגן עליו. אבל בנו הקטן אינו יכול להבין את אביו, הוא מבין רק את הכאב הרגעי. אך לאחר החיסון כאשר עדיין כואבת ידו של התינוק המסכן לידי מי הוא קופץ? לידי האחות? בוודאי שלא, התינוק המסכן קופץ לידי אביו, כי הוא יודע שלמרות הכאב שאביו גרם לו לכאוב, בכל זאת אביו אוהב אותו ודואג לו ורוצה בטובתו.

כך גם אנו, כאשר אנו כאובים מצרה שבאה עלינו, עלינו להבין כי בסופו של דבר אם זה בא כעונש על חטא שעשינו, זה נועד לטובתנו, ע"מ שנפשפש במעשינו ונתקן את עצמנו ונצא מחוזקים יותר ונקיים יותר. זה כאב רגעי שנועד לחסן אותנו ולחזק אותנו להמשך חיינו.

כמו כן, כאשר נופלת עלינו חס וחלילה צרה, אל לנו ללכת לחפש נחמה ומענה במקומות אחרים ורעים. עלינו לפנות לאבינו שבשמיים תוך הבנה שהוא עשה זאת מתוך אהבה כלפינו ורצון שנשתפר ונתקן את עצמנו, להסתופף בצל קורתו ולהתנחם בכך שהקב"ה אוהב אותנו ורוצה בטובתנו.

לכן גם בעת צרה אל לנו לכעוס על הקב"ה, אלא עלינו לפנות אליו בתפילה ובתחנונים, בניסיון לתקן את עצמנו, ולצאת מהצרה כאשר אנו רק אוהבים את אבינו שבשמיים יותר ממקודם.

וכדברי הרב אליעזר מלמד בספרו פניני הלכה, תפילה "גם כאשר ראוי שה' ישפיע טובה לעולם או לאדם, פעמים שהיא מתעכבת עד אשר ידע הדם את מצוקתו ויתפלל מקירות ליבו לה' "

עם זאת עלינו לדעת שלא תמיד אנו יכולים להבין את כוונת הבורא, ולכן גם אם לאחר שהתבוננו לא הצלחנו להבין מדוע הקב"ה הפיל עלינו צרה זו או אחרת אנו צריכים לדעת כי הבנתנו מוגבלת וייתכן ועקב כך אנו איננו מצליחים להבין את כוונת ה', אך שבוודאי יש לקב"ה כוונה בכך שהביא עלינו צרה זו או אחרת, ובכל מקרה עלינו לבחון עצמנו ולהתעמק בנבכי נפשנו בחיפוש אחר חטאינו.

נמצאנו למדים שלאדם יש בחירה חופשית עליה הוא מקבל שכר ועונש, השכר והעונש נועדו לאותת לנו היכן עלינו להשתפר ולכוון את חיינו כך שנצא אנשים מחוזקים יותר וטהורים יותר.